

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ШАПОВАЛ Тарас Володимирович

УДК 341.66

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ
З ПИТАНЬ ОЦІНКИ МАЙНА**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ГРИНЧАК Володимир Антонович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри
міжнародного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МЕДВЕДСЬКА Марина Олександрівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин,
професор кафедри міжнародного права;
кандидат юридичних наук
КОВАЛЬ Дмитро Олександрович,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія», доцент кафедри
міжнародного та європейського права

Захист відбудеться «12» травня 2021 р. о «14» годині «00» хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.008.04 у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Сковороди, 2

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Сковороди, 2.

Автореферат розісланий «31» березня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Є. О. Зверев

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Оцінка майна у міжнародному праві є необхідним елементом застосування міжнародно-правових норм, які передбачають реалізацію відповідальності держав у формі компенсації та вирішення інших завдань щодо встановлення грошового еквівалента майна в рамках міжнародного співробітництва держав. Зміст оцінки майна загалом зосереджений у двох напрямках такого співробітництва. Перший з них полягає у захисті економічних прав, передбачених міжнародно-правовими нормами, у формі компенсації, а другий – у впровадженні єдиних міжнародних стандартів та принципів оцінки майна.

Найбільш актуальною проблемою для України сьогодні є необхідність оцінки майнової шкоди, що завдана збройною агресією Російської Федерації. Окремі рішення уже прийняті міжнародними арбітражами, зокрема щодо компенсації за експропріацію активів ПАТ «Ощадбанк» і АТ КБ «Приватбанк» на території окупованого Кримського півострова всупереч міжнародним договорам. Однак залучення в цих випадках іноземних адвокатських фірм та негласність арбітражного процесу свідчить про доцільність дослідження цих питань в українській науці міжнародного права.

У випадку міжнародно-протиправних діянь держав захист економічних прав забезпечується також нормами звичаєвого міжнародного права, що закріплені у ст. 31–38 проекту статей Комісії міжнародного права ООН «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння», ухваленого резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 12 грудня 2001 р. Застосування таких норм забезпечує захист не лише прав на власність, а й значно розширяє сферу захисту від будь-яких порушень державами міжнародно-правових норм, які спричиняють майнову шкоду.

Нагальною потребою міжнародного співробітництва є усунення прогалин міжнародно-правового регулювання оцінки майна шляхом формування міжнародних стандартів такої оцінки. Це зумовлено тим, що сьогодні немає універсальних міжнародних договорів, які б визначали правила оцінки, а міжнародна арбітражна практика часто має різні підходи щодо визначення грошового еквівалента порушених прав.

У такій ситуації важливу роль у розробленні міжнародних стандартів оцінки відіграють міжнародні неурядові організації, використання напрацювання яких державами в процесі міжнародно-правового співробітництва підтверджує, що вони стають складовою системи глобального співробітництва держав. Таке співробітництво проводиться не лише на базі міжнародних урядових організацій, а й міжнародних неурядових організацій, зокрема на основі ст. 71 статуту ООН.

Необхідність дослідження правової природи міжнародних стандартів оцінки, розроблених міжнародними неурядовими організаціями, а також практики їхнього застосування, підтверджується також заявою Великої двадцятки 2009 р. на саміті у Лондоні, яка закликала до встановлення «чіткості

і послідовності у застосуванні стандартів оцінки на міжнародному рівні», акцентуючи увагу на стандартах зазначених організацій.

Потреба в таких міжнародних стандартах оцінки роз'яснена, зокрема, в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, про що зазначено в доповіді міністрів фінансів держав Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва 2014 р.

Наведені чинники визначають актуальність теми дисертації та її важливість з точки зору доктрини та практики міжнародного права.

Стан і ступінь розробки проблеми у спеціальній літературі. Дослідженню міжнародно-правового співробітництва держав з питань оцінки майна до цього часу не приділялося належної уваги. Немає жодного спеціального монографічного дослідження міжнародно-правового співробітництва держав з питань оцінки майна в українській науці міжнародного права.

В іноземній науці міжнародного права процес визначення вартості майна переважно аналізують в контексті досліджень інституту компенсації за вчинення майнової шкоди без комплексного дослідження співробітництва держав із зазначеного питання. Проведені дослідження у міжнародному праві стосовно оцінки майна потребують теоретичної систематизації та суттєвого доопрацювання.

У науковій доктрині розглядали такі питання, що стосуються теми дослідження:

1) співробітництво держав щодо становлення міжнародних режимів захисту економічних прав, які вплинули на формування міжнародно-правових стандартів оцінки майна (Т. Дж. Нельсон, Я. Броунлі, Т. Веллер, А. К. Бьорклунд, В. Додж);

2) зміст понять «майно» (власність) та захищених прав щодо них у міжнародному праві (С. Д. Метцгер, Т. Хефті, А. Фердросс, Дж. Френсіс із С. Дж. Ніколсоном, І. В. Мінгазова та українські вчені А. А. Яковлев, Н. Г. Горобець, О. І. Котляр);

3) правові стандарти оцінки майна для розрахунку компенсації в практиці міжнародних судових органів (Дж. Б. Сімонс, Р. Б. Лілліч, М. Кантор, І. Марбое, М. А. Абдала, С. Ріпінський з К. Вільямсом, Ф. Лаво з Г. Р. Костою, А. М. Юуль, С. Д. Франк, М. Бол, Ш. Хінделанг, Ш. Корі, Е. К. Смутні, Б. Сабахі, С. Ратнер, К. Л. Бехаррі з Е. М. Браутігам та М. М. Камишанський);

4) правову природу міжнародних стандартів оцінки, розроблених міжнародними неурядовими організаціями (Дж. Пан, А. Б. Леві та фахівці інших галузей права).

Наявні прогалини в дослідженні правової природи актів міжнародних неурядових організацій у міжнародному праві, що розробляють стандарти оцінки майна міжнародного значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до планів науково-дослідної програми Львівського національного університету імені Івана Франка «Міжнародне право ХХІ ст.: сучасний стан та перспективи розвитку»

(державний реєстраційний номер 0113U00870) на 2013–2017 рр. та «Україна в сучасних міжнародно-правових відносинах» (державний реєстраційний № 0117U001397) на 2017–2021 рр.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації – виявлення особливостей міжнародно-правового співробітництва держав з питань оцінки майна як складової компенсації у міжнародному праві.

Для досягнення визначеної мети в дисертації поставлено такі завдання:

- виокремити та охарактеризувати основні етапи становлення міжнародних стандартів оцінки майна та процес їхнього формування у рамках міжнародно-правового співробітництва держав;
- визначити зміст міжнародних стандартів оцінки майна, поняття «оцінки майна» та його складових елементів – «майна» (власності) та прав на них, захищених міжнародно-правовими нормами;
- охарактеризувати значення та вплив рішень міжнародних судових органів на формування та вдосконалення стандартів оцінки майна у міжнародному праві;
- сформулювати поняття міжнародно-правових принципів оцінки майна, охарактеризувати їхній зміст та вплив на процес оцінки майна;
- проаналізувати компенсацію як різновид міжнародно-правової відповідальності із застосуванням стандартів оцінки майна та з'ясувати правовий зміст поняття вартості майна як засобу компенсації;
- запропонувати підходи щодо вибору моменту оцінки майна для встановлення розміру компенсації у міжнародному праві;
- визначити засади оцінки втраченої вигоди у міжнародному праві;
- з'ясувати роль, правову природу та значення міжнародних стандартів з питань оцінки майна, напрацьованих міжнародними неурядовими організаціями;
- з'ясувати роль та вплив Міжнародного комітету зі стандартів оцінки майна на формування міжнародних стандартів оцінки;

Об'єктом дослідження є міжнародні правовідносини публічного характеру, які виникають у процесі захисту економічних прав людини та інтересів держав.

Предметом дослідження є міжнародно-правове співробітництво держав з питань оцінки майна.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, властиві як загальній теорії права, так і міжнародному праву зокрема. Для аналізу формування стандартів оцінки майна у процесі міжнародно-правового співробітництва держав застосовано історичний метод; під час вивчення розрахунку вартості майна як засобу компенсації – методи системного аналізу застосованих стандартів оцінки майна у рішеннях міжнародних судових органів і синтез одержаних результатів. Використання формально-правового та порівняльно-правового методів надало можливість установити правовий зміст міжнародно-правових норм, що визначають стандарти оцінки майна, у процесі реалізації захисту

економічних прав державами у міжнародно-правових відносинах.

Зазначені методи дали можливість усебічно розглянути розвиток і сучасний стан співробітництва держав щодо захисту прав на власність та правомірних інтересів держави, елементом реалізації яких є оцінка майна як складова інституту компенсації у міжнародному праві, а також інші проблеми держав з питань оцінки майна, виявлені під час міжнародно-правового співробітництва.

Емпіричною базою дослідження є найважливіші міжнародно-правові акти, що стосуються захисту прав на власність, зокрема Загальна декларація прав людини від 1948 р., Конвенція про захист прав людини та основних свобод людини 1950 р. з Протоколом № 1 (1952) до неї, рішення ЄСПЛ, що вплинули на тлумачення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, міжнародні двосторонні та багатосторонні угоди щодо захисту інвестицій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автор уперше в українській науці міжнародного права провів комплексне системне дослідження міжнародно-правового співробітництва держав з питань оцінки майна, яке є важливим елементом захисту прав на власність (майно) та інших економічних прав, а саме:

уперше:

- з'ясовано міжнародно-правові принципи оцінки майна, їхній зміст і вплив на оцінку майна в процесі захисту прав у міжнародних судових органах;
- запропоновано поняття «майно» (власність) у міжнародному праві як об'єкт правового режиму, що наділений економічною цінністю, правомочності стосовно якого підлягають захисту згідно з міжнародно-правовими нормами;
- охарактеризовано використання поняття «оцінка майна» у практиці міжнародних судових органів;
- розкрито зміст поняття «вартість майна» як еквівалент майнової цінності правового режиму, що захищений міжнародно-правовими нормами;

удосконалено:

- порядок визначення міжнародно-правових стандартів оцінки майна для реалізації компенсації залежно від кваліфікації діянь держави та виявлення правових особливостей оцінки майна, що ґрунтується на аналізі міжнародно-правових норм;
- розкриття співвідношення міжнародно-правової системи з національно-правовими, що стосується визначення захищених прав на «майно» (власність) для оцінки, з метою реалізації компенсації у системі відносин між державами;
- обґрунтування правових підходів щодо вибору моменту оцінки майна, станом на який визначають його вартість, для застосування у практиці міжнародних судових органів;
- розкриття змісту концепції «справедливої ринкової вартості» майна як стандарту оцінки майна та найпоширенішого інструменту забезпечення захисту економічних прав під час визначення розміру компенсації;
- розуміння місця та значення актів міжнародних неурядових організацій у процесі формування стандартів оцінки майна міжнародного значення;

отримали подальшого розвитку висновки:

– про сформованість у процесі співробітництва держав необхідності оцінки майнової шкоди, яка виникла внаслідок міжнародно-протиправних діянь держав, відповідно до вимоги норм звичаєвого міжнародного права щодо усунення всіх майнових наслідків таких діянь (стандарт еквівалентності реституції);

– про необхідність належних методів розрахунку вартості майна на основі принципів оцінки майна, що визнані міжнародними судовими органами, а саме справедливості, розумності, обґрунтованості та точності;

– про теоретичне обґрунтування та пояснення відмінностей стандартів оцінки таких елементів майнової шкоди, як фактичні збитки і втрачена вигода, залежно від кваліфікації діянь держави як правомірних (допустимих) чи протиправних (недопустимих) стосовно положень міжнародних договорів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення і висновки, сформульовані у дисертації, можуть бути використані: у правозахисній діяльності в частині підготовки претензій та захисту інтересів у міжнародних судових органах, пов'язаних з розрахунком розміру компенсації; в науково-дослідній діяльності для подальшого дослідження міжнародно-правових аспектів оцінки майна; у правотворчій діяльності для імплементації міжнародних стандартів оцінки майна; в навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародний захист прав людини».

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, розглядали та обговорювали на засіданнях кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в п'ятьох наукових статтях і трьох тезах доповідей у наукових збірниках. Положення дисертаційного дослідження пройшли апробацію на трьох міжнародних конференціях, зокрема: V щорічній міжнародній науково-практичній конференції (м. Львів, 18.02.2016); VII щорічній міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна система на порозі глобальних трансформацій» (м. Львів, 07.03.2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна геополітика як виклик для міжнародної безпеки» (м. Львів, 18.12.2018).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені в п'ятьох наукових статтях, із них чотири – у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одна – в зарубіжному виданні, а також у трьох тезах доповідей у наукових збірниках.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань, предмета та логіки дослідження обрано структуру дисертації. Наукова праця складається із вступу, трьох розділів, поділених на десять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок. Кількість використаних джерел – 234 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан дослідження, з'ясовано зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію.

Розділ 1 – «Формування стандартів оцінки майна у процесі міжнародно-правового співробітництва держав», складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Еволюція стандартів оцінки майна у міжнародному праві» досліджено становлення та розвиток стандартів оцінки майна у процесі співробітництва держав та охарактеризовано основні його етапи. Визначено, що стандарти оцінки виникли на основі формування міжнародно-правових режимів захисту прав людини та інтересів держав: застосування дипломатичних засобів вплинуло на формування стандарту міжнародного звичаєвого права щодо необхідності усунення всіх наслідків міжнародно-протиправних діянь у звичаєвому міжнародному праві; міжнародні угоди між державами, зокрема угоди з прав людини та інвестиційні угоди, передбачають стандарти оцінки, які застосовують у рамках режиму міжнародного договірної права, серед яких зазвичай використовують стандарти розрахунку вартості в нормах *lex specialis*.

Розкрито процес формування принципів та стандартів оцінки майна у міжнародному праві в рамках розвитку міжнародних режимів захисту економічних інтересів держав та прав власних громадян. Зазначено передумови, що сприяли формуванню норм звичаєвого міжнародного права щодо необхідності компенсації охоплювати будь-яку фінансово можливу для розрахунку шкоду, включаючи втрачену вигоду, яка не усунута повною мірою реституцією. Такі принципи, які визначають стандарти оцінки у звичаєвому міжнародному праві, відображені у ст. 36 проекту статей Комісії міжнародного права ООН «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння», ухваленого резолюцією Генеральної Асамблеї (ГА) ООН 12 грудня 2001 р.

У підрозділі 1.2 «Зміст і принципи оцінки майна у міжнародному праві» з'ясовано, що термін «оцінка майна» у практиці міжнародних судових органів використовують для визначення й відображення майнових втрат у грошовому еквіваленті для реалізації компенсації. Визначено та розкрито зміст принципів оцінки майна у міжнародному праві. Ключовим серед них у частині реалізації міжнародно-правової відповідальності є принцип забезпечення повноти компенсації майнової шкоди, що виникла внаслідок міжнародно-протиправних діянь. Автор визначив, що його зміст полягає у необхідності визначення такого розміру вартості майна, що відображає майнову шкоду, виплата якого у формі компенсації забезпечила б відновлення стану постраждалої сторони еквівалентно реституції. Здебільшого оцінка майна пов'язана із принципом поваги прав людини, а саме прав на власність (майно). Вперше розкрито поняття майна та прав на майно як основи для визначення еквіваленту вартості,

що використовують у міжнародних нормах, залежно від принципу поваги до суверенітету держав та принципу *pacta sunt servanda*.

У підрозділі 1.3 «Розвиток стандартів оцінки майна у практиці міжнародних судових органів» відображено значення рішень міжнародного арбітражу для формування стандартів оцінки в умовах прогалин правового регулювання серед основних джерел міжнародного права. У практиці правозастосування найчастіше посилаються на стандарт «справедливої ринкової вартості» майна для обґрунтування розміру нанесеної майнової шкоди. Він став найпоширенішим правовим «інструментом забезпечення» захисту економічних прав людини та інтересів держави у міжнародних судових органах, який безпосередньо зазначають у інвестиційних договорах чи використовують без його виявлення у положеннях угод, як у Європейському суді з прав людини для розрахунку компенсації за порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Розділ 2 – «Механізм оцінки майна у процесі реалізації міжнародно-правової відповідальності», складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Особливості оцінки майна у процесі відшкодування шкоди у формі компенсації» з'ясовано стандарти розрахунку розміру компенсації залежно від положень міжнародних інвестиційних чи угод з прав людини та критеріїв правомірності чи протиправності позбавлення майна. Наголошено, що положення з умовами щодо компенсації в інвестиційних договорах стосуються правомірного позбавлення майна іноземних інвесторів, а у випадку невідповідності критеріям правомірності міжнародні арбітражі заповнюють таку прогалину принципами оцінки звичаєвого міжнародного права за шкоду, спричинену міжнародно-протиправними діями держав, які спрямовані на забезпечення еквівалентності розміру відшкодування реституції.

Особливості оцінки майна у міжнародному праві ґрунтуються на інтерпретації міжнародно-правових норм та зумовлюються звичаєвим чи договірним правовим режимом. Виявлено, що інструментом реалізації ЄСПЛ компенсації для визначення стандартів оцінки майна для правомірного втручання у права на майно є тлумачення понять ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що відображено у доктрині «справедливого балансу», у якій наголошується на розумному співвідношенні компенсації до ринкової вартості майна та можливості неврахування деяких майнових втрат до розміру компенсації з дотриманням конвенційних умов.

У підрозділі 2.2 «Значення моменту оцінки майна для встановлення розміру компенсації у міжнародному праві» наголошено, що оцінка майна для визначення еквівалента завданої шкоди є можлива лише на визначений у часі момент, який найчастіше фіксують календарною датою. Охарактеризовано дату оцінки майна як момент у часі, визначений календарною датою, на яку встановлюють економічну вартість майна на основі об'єкта власності та ринкових умов у цей час.

Наведено розбіжності правових підходів щодо вибору моменту оцінки у

міжнародному арбітражі та обґрунтовано підходи щодо належного вибору моменту оцінки майна. Зосереджено увагу на необхідності розрізняти спори щодо моменту вартості майна та спори щодо грошового еквівалента для відображення такої вартості, зважаючи на властивість знецінення грошових одиниць (інфляцію). З'ясовано розбіжності правового обґрунтування визначення дати оцінки майна залежно від критеріїв правомірності чи протиправності діянь держави, що найчастіше стосується рішень щодо експропріації майна.

У підрозділі 2.3 «Міжнародно-правова практика оцінки майнової шкоди з урахуванням втраченої вигоди в міжнародному праві» доведено, що міжнародно-правова відповідальність у формі компенсації, яку реалізують на основі оцінки завданої майнової шкоди, включає також втрачену вигоду (лат. *lucrum cessans*), зважаючи на необхідність компенсації охоплювати будь-яку можливу для розрахунку шкоду, включаючи втрачену вигоду. Досліджено практику використання різних методів оцінки майнових втрат для належного визначення розміру компенсації, які відіграють роль систем обґрунтування вартості майна, необхідних для визначення розміру завданої майнової шкоди.

Обґрунтовано необхідність урахування втраченої вигоди також для правомірних позбавлень власності з тією відмінністю, що частина втраченої вигоди, крім втрат від користування коштами, у вигляді збільшення вартості майна між датою позбавлення та присудженням міжнародним арбітражем компенсації може не підлягати компенсації у зв'язку із допустимістю такого позбавлення.

Розділ 3 – «Вплив міжнародних неурядових організацій на розвиток міжнародних стандартів оцінки майна», складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Система міжнародних неурядових організацій з питань оцінки майна» розкрито значення міжнародних неурядових організацій у формуванні міжнародних стандартів оцінки майна. У Європі, крім Міжнародного комітету зі стандартів оцінки майна (МКСО, перейменованого 1994 і 2008 рр.), такі стандарти оцінки розробляють також Королівський інститут сертифікованих фахівців з нерухомості, які ґрунтуються на стандартах оцінки МКСО та деталізують їхнє застосування, та Європейська група асоціацій оцінювачів, стандарти оцінки яких наділені розбіжностями зі стандартами МКСО. Автор виявив основну розбіжність стандартів оцінки МКСО та Європейської групи асоціацій оцінювачів, на основі чого було надано рекомендації щодо їхнього застосування. Використання стандартів таких організацій для вирішення питань міжнародно-правового співробітництва на території Європи зазначено у Директиві Європейського парламенту та Ради № 2014/17/ЄС від 4 лютого 2014 р. щодо оцінки для банківської застави, в якій рекомендовані до застосування як найбільш обґрунтовані у зв'язку з їхнім визнанням на міжнародному рівні.

У підрозділі 3.2 «Міжнародний комітет зі стандартів оцінки майна як міжнародна неурядова організація з питань оцінки майна» з'ясовано, що основною міжнародною неурядовою організацією, яка розробляє стандарти

оцінки міжнародного значення, є Міжнародний комітет зі стандартів оцінки майна (МКСО), який є консультативним учасником Економічної і соціальної ради ООН та здійснює співробітництво з іншими міжнародними організаціями. Охарактеризовано Міжнародні стандарти оцінки майна (МСО), що напрацьовані МКСО, як формально необов'язкові стандарти рекомендаційного характеру з відображенням у доктрині як «найкращої практики оцінки майна», що визнана на міжнародному рівні. Їхній вплив зумовлений економічними інтересами держав, що сприяє добровільній імплементації таких стандартів або гармонізації з ними для забезпечення конкурентних переваг співробітництва держав між собою в умовах глобалізації. Автором наголосив, що будь-яке положення міжнародних стандартів оцінки майна МКСО потребує дослідження в частині аналізу відповідності міжнародно-правовими нормами перед застосуванням у міжнародно-правових відносинах.

У підрозділі 3.3 *«Застосування стандартів оцінки майна, розроблених міжнародними неурядовими організаціями, у практиці міжнародних судових органів»* розглянуто можливість усунення прогалин правого регулювання під час вирішення питань оцінки майна для застосування компенсації міжнародними судовими органами на основі міжнародних стандартів оцінки, розроблених міжнародними неурядовими організаціями з детально формалізованим змістом, однак без їхньої формальної обов'язковості. З'ясовано, що у рішеннях міжнародних судових органів посилення на такі стандарти зазвичай відсутні, однак деякі вчені зазначають про доцільність їхнього застосування для заповнення прогалин правового регулювання. Можливість фактичного застосування таких стандартів забезпечується тим, що Міжнародні стандарти оцінки МКСО у доктрині міжнародного права переважно визнають «найкращою практикою оцінки майна», що визнана на міжнародному рівні. Для належної реалізації формально-обов'язкової норми, яка передбачає розрахунок вартості, запропоновано застосовувати конкретні стандарти та результати оцінки майна на основі принципів справедливості, розумності, обґрунтованості та точності оцінки майна, виявлені у рішеннях судових органів, зокрема у справі «Протоки Корфу» 1949 р.

У підрозділі 3.4. *«Співробітництво України з питань імплементації стандартів оцінки майна, розроблених міжнародними неурядовими організаціями»* наголошено, що Україна активно бере участь в імплементації стандартів, які наближені по змісту до стандартів МКСО, співпрацює з різноманітними організаціями з питань імплементації стандартів оцінки майна міжнародних неурядових організацій. Проаналізовано результати місії Світового банку в Україну за ініціативою Фонду державного майна України 2019 р., що стосувалися впровадження в національне право міжнародної практики оцінки майна. Досліджено можливість впливу практики оцінки майна на міжнародно-правові зобов'язання України, зважаючи на міркування суддів у справах «Лемір проти України» 2011 р., «Інтерсплав проти України» 2007 р. та ухвалі стосовно заяв «Ем. Ей. та 34 інших проти Фінляндії» 2003 р.

ВИСНОВКИ

У **висновках** представлено підсумки, обґрунтовано та узагальнено наукові результати, одержані в процесі дослідження, а також надано рекомендації щодо їх використання, які містяться в таких положеннях:

1. Процес визначення вартості майна позначають поняттям «оцінка майна» та проводять на основі правових категорій, які ґрунтуються на терміні «вартість». Головна мета оцінки майна – визначити вартість майна для призначення компенсації у грошовому еквіваленті. Зміст поняття вартості наділений відмінностями залежно від застосування в рамках режиму звичаєвого міжнародного права або режиму міжнародного договірного права, що впливає на відмінні стандарти оцінки у міжнародному праві. У першому випадку вартість встановлюють, орієнтуючись на досягнення цілей звичаєвого міжнародного права щодо визначення розміру компенсації, еквівалентній реституції, а в другому – ґрунтуючись на правових нормах, визначених у міжнародних договорах. Стандарти оцінки майна націлені на досягнення стандартів компенсації у процесі міжнародно-правового співробітництва держав.

2. Формування міжнародно-правових стандартів оцінки майна в рамках співробітництва держав щодо становлення режимів захисту економічних прав історично відбувалось так:

1) внаслідок застосування дипломатичних засобів з метою захисту економічних інтересів держав та прав власних громадян, що вплинуло на становлення норм звичаєвого міжнародного права;

2) застосуванням договірного режиму захисту на основі положень угод з прав людини між державами;

3) застосуванням договірного режиму захисту у положеннях міжнародних інвестиційних угод між державами.

3. Захист економічних інтересів та покровительство держав над власними громадянами спричинив формування норм звичаєвого міжнародного права, які передбачають, що компенсація повинна охоплювати будь-яку фінансово можливу для розрахунку шкоду, включаючи втрачену вигоду, яка не усунута повною мірою реституцією. Такі принципи, які визначають стандарти оцінки у звичаєвому міжнародному праві, відображені у ст. 36 проекту статей Комісії міжнародного права ООН «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння», ухваленого ГА ООН 2001 р.

Визначальним прецедентом для формування стандартів оцінки майна для відшкодування майнової шкоди у випадку міжнародно-протиправних діянь стала справа «Фабрики в Хожуві», розглянута Постійною палатою міжнародного правосуддя Ліги Націй за позовом Німеччини 1927 р. стосовно експропріації Польщею німецької фабрики. У ній обґрунтовано, що такі діяння не відповідали положенням міжнародного договору, укладеного між цими державами, а тому 1928 р. було прийнято позицію, що належний рівень компенсації повинен бути «реституційним», тобто таким, що забезпечує

відновлення власності або присудження відшкодування шкоди, що «відповідає вартості реституції в її натуральному вираженні».

3. Стандарти оцінки майна у міжнародному договірному праві визначають відповідно до міжнародних угод у випадках застосування норм міжнародного договірного права та встановлюють на основі інтерпретації тексту договірних положень.

Економічне співробітництво між державами сприяло укладенню значної кількості міжнародних інвестиційних угод для захисту економічних прав власних громадян на території іноземних держав, унаслідок чого сформовано режим, регламентований міжнародними інвестиційними угодами. Стандарти оцінки майна за експропріацію в більшості двосторонніх інвестиційних договорах ґрунтуються на удосконалених варіаціях «формули Халла», які відображають закріплення стандартів, подібних до заявлених державним секретарем США К. Халлом у нотах, адресованих послу Мексики, щодо необхідності адекватної, ефективної і швидкої компенсації за позбавлення земельних активів.

Зобов'язання стосовно захисту прав на майно власних громадян стали забезпечені принципом *erga omnes* (лат. *стосовно всіх*) після їхнього відображення у положеннях міжнародно-правових документів. Такі зобов'язання обмежили абсолютний суверенітет держав у ставленні до власних громадян і почали стосуватись міжнародного співтовариства загалом, набувши публічно-правового характеру, що спричинило виникнення режиму, регламентованого угодами з прав людини, і зумовило формування стандартів оцінки майна для захисту прав на власність у судах з прав людини.

4. Залежно від застосованого міжнародного режиму захисту прав визначають принципи та стандарти оцінки майна, які встановлюють відповідно до інтерпретації головної мети застосованого режиму. У звичайному міжнародному праві оцінку майна проводять з урахуванням необхідності відшкодування шкоди, що відповідають вартості реституції в її натуральному вираженні, включаючи втрачену вигоду. У договірному міжнародному праві оцінку майна проводять відповідно до умов компенсації, передбачених конкретним договором.

Процес оцінки майна переважно регламентовано в рамках національного правового режиму, режиму іноземних інвестицій та режиму міжнародно-правової відповідальності.

Наявність розбіжностей у національних підходах держав щодо оцінки майна під час обґрунтування вартості для призначення компенсації спричинила необхідність формування міжнародно-правових стандартів оцінки майна у процесі співробітництва держав, що були зафіксовані у режимах іноземних інвестицій та міжнародно-правової відповідальності.

5. Принципи оцінки майна у міжнародному праві – це основні правила, які обумовлюють процес ідентифікації, дослідження та визначення вартості майна на основі його ціннісних властивостей, сформовані внаслідок міжнародно-правового співробітництва держав. Ними є принцип забезпечення

повноти компенсації завданої шкоди міжнародно-протиправним діянням, принципи *pacta sunt servanda* та поваги до суверенітету держав під час ідентифікації «майна» в міжнародно-правовому розумінні, принципу *pacta sunt servanda* для визначення механізму оцінки у нормах *lex specialis*. У рішеннях міжнародних судових органів виявлено принципи справедливості, розумності, обґрунтованості та точності для аналізу процесу оцінки та його результату.

Оцінка майна часто пов'язана із міжнародно-правовим принципом поваги прав людини, а саме прав на майно (власність) та обмежується правовими категоріями «майно» та «право на власність» під час визначення розміру компенсації, що еквівалентна вартості зазначених об'єктів.

Поняття «майно» (власність) у міжнародному праві можна визначити як об'єкт правового режиму, що наділений економічною цінністю, правомочності стосовно якого підлягають захисту згідно з міжнародно-правовими нормами. На території держав правовий режим, що наділений економічною цінністю, переважно виникає на основі внутрішнього права, керуючись принципом суверенітету держав, і лише після цього підлягає захисту на основі міжнародно-правових норм за умови наявності таких.

6. Ключовим принципом у міжнародному звичаєвому праві, що визначає правила оцінки майна для розрахунку компенсації, вважають принцип забезпечення повної компенсації. Його суть розкрито у прецедентній справі «Фабрики в Хожуві» та полягає в необхідності усунення всіх наслідків міжнародно-протиправних діянь держави. Він ґрунтується на принципі *pacta sunt servanda* (договори повинні дотримуватися), який встановлює зобов'язання держави відновлення такого майнового стану, у якому порушення не відбулось би. На практиці це означає необхідність під час оцінки майнової шкоди врахування фактичних збитків (*damnum emergens*) та втраченої вигоди (*lucrum cessans*) внаслідок міжнародно-протиправних діянь держави.

7. Значного розвитку стандарти оцінки майна набули в умовах забезпечення захисту прав на майно (власність) міжнародними судовими органами. Одним із показників міжнародних стандартів прав людини, покликаних забезпечити захист права на власність, вважають стандарт «справедливої ринкової вартості». У практиці правозастосування норм багатьох міжнародних інвестиційних договорів також посиляються на такий стандарт майна, як еквівалент розміру компенсації за експропріацію. Він став найпоширенішим правовим «інструментом забезпечення» захисту економічних прав у міжнародних інституціях. Зважаючи на позицію експертів сторін, поняття «справедливої ринкової вартості» відображено у справі «Старрет Хаус проти Ірану» 1987 р.

8. У міжнародному праві стандарти оцінки майна для визначення розміру завданої майнової шкоди залежать від кваліфікації діянь держави. Зокрема, позбавлення власності поділяють на правомірні (допустимі) та протиправні (недопустимі). Критерієм протиправності позбавлення власності є такі діяння держави, що суперечать міжнародно-правовим нормам, а оцінка розміру майнової шкоди зосереджена на необхідності усунути всі наслідки таких діянь.

Критерієм правомірності позбавлення власності є відповідність таких діянь міжнародно-правовим нормам, зокрема положенням укладених міжнародних договорів.

Визначення вартості як засобу компенсації на основі положень ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським судом з прав людини проводять з дотриманням доктрини «справедливої рівноваги» між вимогами інтересів суспільства, передбачених законом, та захистом основних прав людини. Це відображається в тому, що умови компенсації повинні бути такими, щоб не накладати «непропорційний» або «індивідуальний і надмірний» тягар на особу, що забезпечують відшкодуванням повної ринкової вартості майна. За таких умов позбавлення «в інтересах суспільства» (наприклад, земельної ділянки для будівництва дороги) тільки повну компенсацію втрат розглядають як розумно пов'язану із вартістю майна.

9. Механізм міжнародно-правової відповідальності у формі компенсації передбачає вибір моменту у часі, станом на який здійснюють оцінку майна. Дата оцінки майна – це момент у часі, визначений календарною датою, станом на яку встановлюють економічну вартість майна на основі об'єкта власності та ринкових умов у цей час. Найпоширенішими моментами оцінки у міжнародному праві вважають момент позбавлення власності та момент присудження визначеного розміру компенсації.

Основним критерієм, за яким визначають правове регулювання встановлення дати оцінки майна, є правомірність чи протиправність позбавлення власності. Визначення дати оцінки для правомірних позбавлень власності відбувається на основі інтерпретації тексту міжнародних договорів та переважно визначається на дату експропріації, а для протиправних позбавлень майна чи інших міжнародно-протиправних діянь – на основі норм звичаєвого міжнародного права, що надає можливість обрати таку дату оцінки, застосування якої забезпечує компенсацію втраченої вигоди, зважаючи на зміни вартості майна з часом.

10. Вартість майна як засіб компенсації з урахуванням втраченої вигоди розраховують шляхом використання різноманітних методів оцінки майна. Розвиток міжнародної арбітражної практики закріпив методи порівняльного, дохідного та витратного підходів, останній з яких використовують у разі неможливості чи недоцільності застосування попередніх. Використання методів будь-якого підходу може бути обмежене стандартами оцінки майна, які визначені на основі норм договірної чи звичаєвого міжнародного права, та потребує належного співвідношення із ними на основі дотримання принципу розумності. Методи оцінки майна на основі «балансової вартості» допустимі, коли це є справою нещодавніх фактів купівлі-продажу майна, оригінальна вартість яких не є віддаленою від теперішньої вартості їхньої заміни, як зазначено у справі «Амінойл проти Кувейту» 1982 р.

Сучасним еквівалентом вартості майна є грошові кошти, який є інструментом реалізації міжнародно-правових норм з питань компенсації,

однак наділений властивістю знецінення. У міжнародному звичаєвому праві розмір компенсації повинен бути еквівалентним вартості реституції, а тому для належного визначення розміру відшкодування, якщо момент оцінки визначений раніше дати арбітражного розгляду, будь-які зміни показника цінності еквівалента (інфляції), що відображає вартість майна, мають бути враховані та приведені до відповідності на час прийняття рішення у справі. У міжнародному договірному праві з визначенням вартості на дату експропріації майна інтерпретація положень міжнародного договору переважно ґрунтується на такому змісті, що вимагає встановлення «реальної вартості» майна у вигляді врахування знецінення грошового еквівалента. Для забезпечення можливості отримати компенсацію реальної вартості майна у міжнародних договорах додатково зазначають відповідні «антиінфляційні» положення.

11. Міжнародні неурядові організації формують стандарти оцінки майна для публічних цілей міжнародного значення з метою усунення прогалин правового регулювання, найвпливовішою серед яких став *Міжнародний комітет зі стандартів оцінки майна* (МКСО), який з 1985 р. набув статусу консультативного учасника Економічної і соціальної ради ООН. У Європі, крім стандартів зазначеної організації, застосовують також міжнародні стандарти оцінки *Королівського інституту сертифікованих фахівців з нерухомості*, які ґрунтуються на основі стандартів оцінки МКСО та деталізують їхнє застосування, та *Європейської групи асоціацій оцінювачів*, які наділені розбіжностями з ними.

Міжнародні неурядові організації забезпечують детальну формалізацію стандартів з питань оцінки майна шляхом оформлення міжнародних стандартів, для яких характерна формальна необов'язковість. Для належної реалізації формально-обов'язкової норми, яка передбачає розрахунок вартості, міжнародні судові органи обирають конкретні стандарти з питань оцінки майна та результати оцінки на основі принципів справедливості, розумності, обґрунтованості та точності оцінки майна. Вибір конкретного стандарту оцінки в зонах правової невизначеності обґрунтовують як найкращу практику, що використовують на міжнародному рівні, зокрема у міжнародному арбітражі та міжнародних фінансах.

12. Україна співпрацює для імплементації міжнародних стандартів оцінки майна на базі міжнародних організацій. Однією із форм такого співробітництва 2019 р. було запрошення Фондом державного майна України місії «Світового банку» для отримання рекомендацій щодо впровадження міжнародних практик оцінки майна, зважаючи на стандарти оцінки міжнародних неурядових організацій. З'ясовано, що неналежна оцінка майна може вплинути на дотримання міжнародних стандартів захисту прав на власність під час оподаткування майна, ґрунтуючись на аналізі ухвали стосовно заяв «Ем. Ей. та 34 інших проти Фінляндії» 2003 р. щодо дотримання положень ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Шаповал Т. В. Особливості регулювання права власності в міжнародному публічному праві // *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. Львів, 2016. № 38. С. 268–275.
2. Шаповал Т. В. Застосування міжнародними судами стандарту «справедливої ринкової вартості» для захисту економічних прав людини // *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. Львів, 2016. № 39. С. 148–156.
3. Шаповал Т. В. Значення вибору дати оцінки майна для встановлення розміру компенсації у міжнародному публічному праві // *Вісник Львівського університету*. Серія: Міжнародні відносини. Львів, 2018. № 44. С. 219–234.
4. Шаповал Т. В. Вартість майна (інвестицій) як міра компенсації в міжнародному економічному праві // *Порівняльно-аналітичне право*. Ужгород, 2016. № 6. С. 290–295. *Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus.*

Стаття в зарубіжному науковому фаховому виданні

5. Шаповал Т. В. Вплив формування режимів захисту економічних прав людини на визначення стандартів оцінки майна // *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Svazek 4. 3. vydání. S. 245–255.

Матеріали міжнародних конференцій

6. Шаповал Т. В. Поняття майна та права власності в контексті міжнародного публічного права // *Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право*: збірник наукових праць V щорічної міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18.02.2016). Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. С. 81–86.
7. Шаповал Т. В. Міжнародно-правові стандарти оцінки упущеної вигоди в арбітражі між державою та інвестором // *Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право*: збірник наукових праць VII щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна система на порозі глобальних трансформацій» (м. Львів, 07.03.2017). Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 249–254.
8. Шаповал Т. В. Вплив актів міжнародних неурядових організацій на реалізацію компенсації у міжнародному публічному праві // *Modern geopolitics as a challenge for international security: scientific materials of the international Scientific-Practical Conference of February 10, 2018*. Lviv, 2018. P. 156–163.

АНОТАЦІЯ

Шаповал Т. В. Міжнародно-правове співробітництво держав з питань оцінки майна. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право». – Львівський Національний Університет Імені Івана Франка, Львів, 2021.

У дисертації досліджено еволюцію міжнародно-правового співробітництва держав з питань формування стандартів оцінки майна, які використовують як держави, так і міжнародні судові органи для визначення розміру відшкодувань. Детальний теоретичний аналіз співробітництва держав з питань оцінки майна для компенсації шкоди надав можливість узагальнити його результати в теорії та практиці міжнародного права.

Особливу увагу зосереджено на визначенні міжнародними судами (арбітражами) розміру шкоди у претензіях щодо експропріації в межах механізмів, заснованих на міжнародних угодах з питань інвестицій чи прав людини, та інтерпретації відповідних міжнародно-правових стандартів оцінки, зазначених у положеннях договорів. За наявності прогалин у регулюванні питання міжнародними договорами звичаєве міжнародне право та «дипломатичний захист», як і раніше, відіграють провідну роль щодо захисту прав на власність іноземців та власних громадян. Як зазначено у справі «Фабрики в Хожуві», стандарти оцінки, передбачені звичаєвим міжнародним правом, базуються на принципі, що відшкодування здійснюються шляхом оплати суми, «що відповідає вартості реституції в її натуральному вираженні».

Досліджено правові прогалини щодо застосування аспектів визначення розміру шкоди. У дисертації розглянуто умови, за яких міжнародні стандарти оцінки майна міжнародних неурядових організацій мають правове значення для розрахунку розміру компенсації.

Ключові слова: захист економічних прав, компенсація, розмір компенсації, справедлива ринкова вартість, вартість інвестицій, дата оцінки, стандарти оцінки майна, протиправна експропріація, правомірна експропріація

АННОТАЦИЯ

Шаповал Т. В. Международно-правовое сотрудничество государств по вопросам оценки имущества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 «Международное право». – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2021 год.

В диссертации исследовано эволюцию международно-правового сотрудничества государств по вопросам формирования стандартов оценки имущества, используемых как государствами, так и международными судебными органами для определения размера возмещения. Подробный

теоретический анализ сотрудничества государств в области оценки имущества в целях компенсации ущерба предоставил возможность обобщить его результаты в теории и практике международного права.

Особое внимание сосредоточено на определении международными судами (арбитражами) размера ущерба в претензиях по экспроприации в пределах механизмов, основанных на международных соглашениях по вопросам инвестиций или прав человека, и интерпретации соответствующих международно-правовых стандартов оценки, указанных в положениях договоров. В случаях пробелов, когда отсутствуют какие-либо договорные положения, обычное международное право и дипломатическая защита по-прежнему играют важную роль в защите имущественных прав иностранцев и собственных граждан. Как указано в деле «Фабрики в Хожуве», стандарты оценки, предусмотренные обычным международным правом, основанные на принципе, что возмещение осуществляется путем оплаты суммы, «что соответствует стоимости реституции в ее натуральном выражении».

Исследованы правовые пробелы в применении аспектов определения ущерба. В диссертации рассмотрены условия, при которых международные стандарты оценки имущества международных неправительственных организаций имеют юридическое значение для расчета размера компенсации.

Ключевые слова: защита экономических прав, компенсация, размер компенсации, справедливая рыночная стоимость, дата оценки, стандарты оценки имущества, экспроприация, противоправная экспроприация, правомерная экспроприация

ANNOTATION

Shapoval T. V. International law cooperation of states on property valuation matters. – On the rights of a manuscript.

Dissertation for Candidate of Law Degree, specialty 12.00.11 – «International law». – Ivan Franko National University of Lviv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2021.

The dissertation is devoted to the evolution of international law cooperation of states in the framework of valuation standards formation that are used by states and international judicial bodies for determining awards in the process of economic rights protection. Detailed theoretical analysis of the international law cooperation of states on valuation of property for damage compensation made it possible to summarize the results in the theory and practice of international law.

The research is focused on determination the amount of damages by international courts (arbitral tribunals) carried out under expropriation claims in the framework based on international investment or human rights treaty and interpretations of the international law valuation standards prescribed in treaty provisions. In cases of gaps, where no treaty remedy is available, customary international law and diplomatic protection still play an essential role in protecting

property rights of foreigners and own citizens. As stated in the Factory at Chorzów Case, valuation standards under customary international law are based on principle that reparation is carried out by payment of a sum «corresponding to the value which a restitution in kind would bear».

International arbitration practice confirms that most sources of international law require a compensation equivalent to the fair market value of the investment expropriated (damaged property). International judicial bodies, considering claims for expropriation, act within the framework of investment or other international treaties and interpret the relevant treaty provisions, applying them to the matter in question. It is mentioned, that legal gaps of customary international law on the valuation matter can be filled with treaty provisions that are specifically relevant to compensation for taking property and settling of valuation standards.

Valuation object for the calculation of compensation in international law should include all economic consequences, caused by internationally wrongful acts of states, excluding economic damage that was covered by restitution or was lawful in the framework of international treaties. This is the basis for proposed definition of «property» for valuation purposes as an object of the international law regime with economic value, the rights to which are protected under international law.

The study considers standards for determining the amount of compensation for expropriations in international law and explains the issues of the valuation date selection in connection with lawful and unlawful takings of property. It is noted that all valuations must be set on a particular date in order to emplace property and market condition at a certain time.

It has been shown that international judicial bodies employ a variety of methodologies to determine value of property and corroborate the reliability of their valuation results. It is stressed that awarding losses suffered is more straightforward and less controversial than awarding lost profits. The dissertation addresses fundamental legal aspects of valuation of lost profits. The study found out that there are three internationally defined valuation approaches: the comparison approach, the income approach and the cost approach. The comparison approach is the most widely-used and accepted in international arbitration practice.

The dissertation concentrates on legal gaps regarding the application aspects of damages calculation in international arbitration. It discusses a framework where international valuation standards of international non-governmental organizations are given legal weight and serve as guidelines for the calculation of awards.

Special attention is paid to Directive of European Union with provisions that valuation standards of states should take into account internationally recognised valuation standards, in particular those developed by the International Valuation Standards Committee, the European Group of Valuers' Associations or the Royal Institution of Chartered Surveyors. Member states of European Union admitted valuation standards of international non-governmental organizations as reliable standards for the credit purposes after the financial crisis, which has shown that irresponsible behaviour by market participants can undermine the foundations of the financial system leading to potentially severe social and economic consequences.

Considerations have been given to cooperation aspects between Ukraine and World Bank in the field of implementation of international valuation standards to national law with propositions that ensure requirements of international valuation standards and international property protection standards for taxation matters.

Key words: economic rights protection, compensation, measure of compensation, fair market value, value of investment, valuation date, valuation standards, unlawful expropriation, lawful expropriation

